

RECENZJA

rozprawy doktorskiej Pana płk. mgr. inż. Bogdana Jacka SOWY
na temat:

MODEL WYKORZYSTANIA ZASOBÓW OSOBOWYCH SIŁ ZBROJNYCH RP DO REALIZACJI ZADAŃ ZARZĄDZANIA KRYZYSOWEGO,

opracowanej pod kierownictwem naukowym:

- promotor: prof. dr hab. inż. Tadeusz SZCZUREK
- promotor pomocniczy: dr inż. Grzegorz KALICIAK

1. Kwestie ogólne

Pandemia COVID-19 wywołwana przez koronawirusa SARS-CoV-2, wojna w Ukrainie czy też nielegalna migracja i potrzeba ochrony granic Polski to tragiczne w skutkach zagrożenia, które potwierdzają, że niezmiennie istnieje duże prawdopodobieństwo utraty bezpieczeństwa i powstania sytuacji kryzysowej. Analiza i ocena możliwych zagrożeń stają się jednym z najbardziej priorytetowych obszarów poznania naukowego w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie, gdyż ściśle wiążą się z bezpieczeństwem, w pewnym sensie są jego antonimem. Świadomość ryzyka powstania sytuacji kryzysowych jako stanu stwarzającego zagrożenie dla ludności sprawia, że państwo zabiegające o bezpieczeństwo swoich obywateli powinno posiadać system, który jest w stanie im przeciwdziałać i skutecznie reagować. W Polsce takim systemem, zdolnym do efektywnego zapobiegania powstania różnych niemilitarnych sytuacji kryzysowych zagrażających życiu i zdrowiu człowieka, jest system zarządzania kryzysowego. Struktura tego systemu oparta jest na działaniach organów władzy rządowej i samorządowej – jako elementu zarządzającego systemem, oraz sił i środków jakie państwo przeznaczają w tym zakresie – jako elementu wykonawczego tego systemu. Istotnym i niekwestionowanym wsparciem w realizacji zadań w zakresie zarządzania kryzysowego są Siły Zbrojne RP (SZ RP).

Siły Zbrojne RP z pewnością mogą być ważnym i skutecznym elementem wsparcia w rozwiązywaniu także niemilitarnych sytuacji kryzysowych ze względu na poziom wykształcenia, jaki posiadają, ich specjalistyczne wyposażenie oraz zasady funkcjonowania. Właściwie zorganizowane, wyposażone i wyszkolone, często o unikatowych zdolnościach działania, wydzielone do likwidacji zagrożeń jednostki Sił Zbrojnych RP, działając na podstawie czytelnych i jednolitych procedur, wynikających z obowiązujących przepisów prawa, zapewniają wysoki stopień skuteczności rozwiązywania sytuacji kryzysowych o charakterze militarnym i niemilitarnym. Często mogą one stanowić wartościowy i skuteczny potencjał wsparcia organów administracji publicznej (rządowej i samorządowej) w rozwiązywaniu powstałej sytuacji kryzysowej. Ponadto powstanie w ostatnich latach Wojsk Obrony Terytorialnej stwarza jeszcze większe możliwości wsparcia w zakresie skutecznego i szybkiego rozwiązywania niemilitarnych sytuacji kryzysowych. Nowo powstałe wojska są „przywiązane” do danego terytorium (posiadają rejony odpowiedzialności), funkcjonują w ramach ludności lokalnej i są w ścisłej relacji z organami władzy lokalnej.

Charakter współczesnych zagrożeń, zmieniające się uwarunkowania bezpieczeństwa czy też uzyskane doświadczenia z sytuacji kryzysowych ostatnich lat sprawiają, że jesteśmy świadkami zachodzących zmian w zakresie strategii i koncepcji zapewnienia bezpieczeństwa. Zmiany te nie ominęły też wojska, powstały nowe Wojska Obrony Terytorialnej i Wojska Obrony Cyberprzestrzeni, zmieniły się regulacje prawne w zakresie funkcjonowania SZ RP, ewoluują struktura i wyposażenie oraz system kierowania i dowodzenia. Na tym tle rozprawę Pana mgr. inż. Bogdana Jacka SOWY należy postrzegać pozytywnie. Doktorant odniósł się do bardzo ważnego obecnie problemu, jakim jest możliwość wykorzystania zasobów osobowych Sił Zbrojnych RP w realizacji zadań zarządzania kryzysowego. Badania prowadzone przez Doktoranta w zakresie możliwości zaangażowania jednostek SZ RP w skutecznym i sprawnym reagowaniu na niemilitarne sytuacje kryzysowe oraz próbę wskazania potrzebnych zmian należy uznać za zasadne i bardzo oczekiwane w środowisku specjalistów z zakresu zarządzania kryzysowego. Powyższe wyjaśnienia uzasadniają potrzebę podjęcia tematu i przedstawienia rezultatów badań w formie opracowania naukowego, ujmującego w sposób całościowy przedmiotową problematykę.

Dlatego, mając na uwadze przywołane wcześniej fakty oraz aktualne potrzeby poszukiwania skutecznej koncepcji zaangażowania jednostek SZ RP w reagowaniu na niemilitarne sytuacje kryzysowe, z satysfakcją przyjąłem wyzwanie zrecenzowania rozprawy

doktorskiej Pana płk. mgr. inż. Bogdana Jacka Sowy na temat: *Model wykorzystania zasobów osobowych Sił Zbrojnych RP do realizacji zadań zarządzania kryzysowego*.

2. Ocena rozprawy

a) Ocena metodologiczna rozprawy

Założenia badawcze rozprawy zawarte zostały w rozdziale pierwszym. Przedstawiając uzasadnienie wyboru tematu (sytuację problemową), Doktorant w sposób czytelny uzasadnił potrzebę podjęcia badań na temat przyjęty w tytule rozprawy, wskazał przedmiot i cel badań, przedstawił problemy badawcze i przyjęte tezy badawcze. Ponadto, co warte jest podkreślenia, Autor badań określił zmienne zależne i niezależne w procesie badawczym oraz przedstawił organizację badań, charakteryzując zastosowane metody, techniki i narzędzia badawcze. Tu pojawia się pierwsza wątpliwość w kwestii doboru metod badawczych. W literaturze metodologii badań społecznych, czy też kształtującej się metodologii badań nad bezpieczeństwem, odnajdujemy różne podejścia podziału i doboru metod badawczych do realizowanego procesu badań. Dlatego bardzo proszę, w ramach publicznej obrony rozprawy doktorskiej, o przedstawienie kryteriów i uzasadnienia doboru metod badawczych.

Przedstawiając założenia badawcze w pierwszym rozdziale, Autor używa stwierdzenia, że „*temat dysertacji w tak szerokim zakresie badań nie był dotąd podejmowany w naukach o bezpieczeństwie*” (s.16). Nie podzielam takiego poglądu, gdyż w teorii bezpieczeństwa tematyka wsparcia wojskowego w zakresie zarządzania kryzysowego była wielokrotnie podejmowana. Być może mało rzetelna analiza i ocena literatury przedmiotu badań była tego powodem, a może nie takie były intencje Autora tych słów.

W założeniach metodologicznych Doktorant przyjął, że przedmiotem badań był: *model wykorzystania zasobów osobowych Sił Zbrojnych RP w zakresie realizacji zadań zarządzania kryzysowego w systemie bezpieczeństwa narodowego*. Słusznie Autor zauważa, że w toku procesu badawczego zasadna była identyfikacja charakteru współczesnych działań Sił Zbrojnych RP w systemie zarządzania kryzysowego, a tym samym zdefiniowania czynników inicjujących i określenia determinantów wpływających na wykorzystanie zasobów osobowych SZ RP do realizacji zadań zarządzania kryzysowego. Konsekwentnie do potrzeb badawczych Doktorant poprawnie sformułował główny cel badań, którym było: *opracowanie nowego modelu wykorzystania zasobów osobowych SZ RP w zakresie realizacji zadań zarządzania*

kryzysowego w aspekcie utrzymania bezpieczeństwa państwa. W dalszej części przedstawianych założeń badawczych odnajdujemy sprecyzowane trzy cele szczegółowe jak też, Badacz pokusił się na określenie celu poznawczego i utylitarneho. Na uwagę zasługuje cel szczegółowy trzeci, w ramach którego Doktorant dążył do sprecyzowania ograniczeń i założeń do opracowania nowego modelu wykorzystania zasobów osobowych SZ RP w zakresie realizacji zadań zarządzania kryzysowego wobec współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa RP. W odniesieniu do celu utylitarneho wydaje się dość optymistyczny, jednak sprecyzowane rekomendacje i nakreślone pożądane kierunki zmian wypełniają zamiary badawcze.

W dalszej kolejności Doktorant określił główny problem badawczy w postaci pytania: *Jaką formę winno przyjąć rozwiązanie modelowe dla resoru obrony narodowej w systemie zarządzania kryzysowego i w jaki sposób nowy model wykorzystania zasobów osobowych Sił Zbrojnych RP w zakresie realizacji zadań zarządzania kryzysowego wpłynie na poprawę bezpieczeństwa narodowego w obliczu obecnych zagrożeń?* Następnie Autor badań dokonał poprawnej dekompozycji problemu głównego i w konsekwencji sformułował trzy problemy szczegółowe oraz odpowiednio sprecyzował tezy badawcze. W tej części opisu badań Doktorant przedstawia uzasadnienie zastosowania tez badawczych, jednak bardziej przekonujące i porządkujące proces badawczy jest formułowanie hipotez. Rozwiązanie polegające na określaniu hipotez w odniesieniu do problemu głównego, jak i do przyjętych szczegółowych problemów badawczych sprawiają, że przyjęte założenia badawcze stają się bardziej czytelne. Następuje wówczas korelacja sformułowanych problemów badawczych i przyjętych hipotez, co czyni proces badawczy bardziej uporządkowany. W tym przypadku można stwierdzić, że w odniesieniu do głównego problemu badawczego przyjęte założenia nie budzą większych wątpliwości, to w odniesieniu do problemów szczegółowych można by oczekiwać bardziej precyzyjnych założeń (przypuszczeń), np. w zakresie ograniczeń i założeń budowy nowego modelu wykorzystania zasobów osobowych SZ RP w zakresie realizacji zadań zarządzania kryzysowego.

Dokonując podsumowania założenia metodologiczne, należy ocenić, że tytuł recenzowanej pracy, założony cele badań, sformułowane problemy badawcze i określone założenia oraz przyjęte do ich rozwiązania metody łączą przejrzyste i spójne relacje logicznego wynikania, a jednocześnie pozostają ze sobą w poprawnym związku przyczynowo-skutkowym. Przedłożona do oceny praca, mimo wskazanych wątpliwości w warstwie metodologicznej, jest dziełem naukowym, odpowiadającym pod względem sformułowanych założeń badawczych

i zastosowanych metod badawczych wymogom stawianym rozprawom doktorskim. Przyjęte założenia metodologiczne pozwoliły uzyskać udokumentowany materiał teoretyczny o cennych walorach poznawczych i utylitarnych.

Podsumowując ocenę metodologiczną rozprawy doktorskiej Pana płk. mgr. inż. Bogdana Jacka Sowy, mogę z pełnym przekonaniem stwierdzić, że wysoko oceniam wartość sprecyzowanych założeń badawczych, co świadczy o dużej wiedzy i dobrym warsztacie metodologicznym Doktoranta.

b) Ocena merytoryczna rozprawy

Recenzowana rozprawa doktorska Pana mgr. inż. Bogdana Jacka Sowy na temat: *Model wykorzystania zasobów osobowych Sił Zbrojnych RP do realizacji zadań zarządzania kryzysowego*, obejmuje wstęp, rozdział metodologiczny, trzy rozdziały merytoryczne, zakończenie oraz bibliografię. Uzyskane wyniki badań Doktorant zawarł na 419 stronach opracowania, które stanowią wartościową monografię w zakresie systemu zarządzania kryzysowego resortu obrony narodowej i możliwości wsparcia wojskowego organów władzy i społeczeństwa w niemilitarnych sytuacjach kryzysowych. Przyjęta struktura pracy jest wynikiem określonych założeń badawczych, a przeprowadzone wywody stanowią logicznie powiązaną całość. Dodatkowym atutem recenzowanej pracy są konkluzje końcowe, umieszczone po każdym rozdziale oraz autorskie rekomendacje i podsumowanie w zakończeniu, które stanowią wartościową syntezę i uogólnienie uzyskanych wyników badań. Na szczególne podkreślenie zasługuje usystematyzowany tok wywodów Autora znajdujący odzwierciedlenie nie tylko w kolejności rozdziałów, ale także w ich wewnętrznym układzie.

W rozdziale drugim rozprawy, *Miejsce zarządzania kryzysowego w systemie bezpieczeństwa narodowego wobec współczesnych zagrożeń*, który zawiera wyniki badań, Doktorant z dużą swobodą i trafnie przedstawia istotę bezpieczeństwa narodowego oraz charakteryzuje jego rodzaje. Zaprezentowane rozważania w zakresie współczesnego ujęcia bezpieczeństwa są z pewnością efektem rzetelnej i krytycznej analizy literatury, co potwierdza duży wysiłek badawczy. Niewątpliwie stanowi też punkt wyjścia do kolejnych badań w zakresie identyfikacji współczesnych zagrożeń oraz umiejscowienia problematyki zarządzania kryzysowego w systemie bezpieczeństwa narodowego.

Człowiek żyje i będzie żył w środowisku potencjalnych wyzwań i zagrożeń, które zmieniają swój charakter, głównie w zależności od zachodzących procesów rozwoju

cywilizacyjnego. Doświadczenia minionych lat pokazują, że niezmiennie istnieje duże prawdopodobieństwo zachwiania równowagi funkcjonowania, powstania sytuacji kryzysowej w wyniku zagrożeń będących następstwem katastrof i klęsk żywiołowych, ale w głównej mierze zamierzonej bądź niezamierzonej działalności człowieka. Prognoza, analiza i ocena możliwych zagrożeń stają się jednym z najbardziej priorytetowych obszarów poznania naukowego w problematyce bezpieczeństwa, gdyż stanowią podstawę opracowania założeń i określania skutecznych koncepcji jego zapewnienia. Z takiego założenia wyszedł też Autor, że świadomość współczesnych zagrożeń jest punktem wyjścia do określenia potrzeb i możliwości wsparcia wojskowego, a tym samym określenia nowego modelu wykorzystania zasobów osobowych Sił Zbrojnych RP do realizacji zadań zarządzania kryzysowego.

W podrozdziale 2.2. *Zarządzanie kryzysowe a system bezpieczeństwa narodowego* Doktorant przedstawia różne ujęcie systemu bezpieczeństwa narodowego, aby dalszej części rozważań rozwiązać pierwszy z przyjętych problemów szczegółowych sformułowanych w pytaniu: *Jakie jest miejsce i rola systemu zarządzania kryzysowego w systemie bezpieczeństwa narodowego wobec aktualnych zagrożeń bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej?* Oczywiście podzielam pogląd, że system zarządzania kryzysowego RP pełni kluczową rolę w zwalczaniu zagrożeń niemilitarnych. Natomiast Autor mało wyraziście wyeksponował samo pojęcie systemu zarządzania kryzysowego RP. Dlatego, aby rozwiać wszelkie wątpliwości, proszę w ramach publicznej obrony rozprawy doktorskiej o przedstawienie, w jaki sposób interpretuje Pan system zarządzania kryzysowego, jego misję oraz miejsce w strukturze systemu bezpieczeństwa narodowego.

Treści zawarte w kolejnym, trzecim rozdziale mają charakter opisowy i przedstawiają system zarządzania kryzysowego resortu obrony narodowej oraz możliwości użycia sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych w ujęciu narodowym i międzynarodowym. Doktorant przedstawia wyniki badań w zakresie roli i miejsca systemu zarządzania kryzysowego resortu obrony narodowej w krajowym systemie zarządzania kryzysowego oraz w systemie reagowania kryzysowego NATO. Doskonałym uzupełnieniem tematyki są wyniki badań w zakresie prawnych podstaw użycia Sił Zbrojnych RP w zarządzaniu kryzysowym. W dalszej części rozdziału został scharakteryzowany system zarządzania kryzysowego w resorcie obrony narodowej. Takie podejście pozwoliło Autorowi osiągnąć co najmniej dwa cele. Pierwszy, to opracowanie wartościowego kompendium wiedzy w zakresie istniejących regulacji prawnych możliwości użycia sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych. Drugi, to przedstawienie

ewolucji organizacji zarządzania kryzysowego w resorcie obrony narodowej na przestrzeni ostatnich lat oraz możliwych obszarów i zadań SZ RP w zakresie zarządzania kryzysowego. Rozdział trzeci kończy podrozdział: *Aktualny model wykorzystania zasobów osobowych Sił Zbrojnych RP w zakresie realizacji zadań zarządzania kryzysowego*, który pozwala zrozumieć czytelnikowi aktualną strukturę i zasady funkcjonowania zarządzania kryzysowego w resorcie obrony narodowej. Jest też doskonałym wprowadzaniem do kolejnego rozdziału w zakresie określania nowego modelu wykorzystania zasobów osobowych Sił Zbrojnych RP w zakresie realizacji zadań zarządzania kryzysowego.

Najważniejszą część badań, decydującą o rozwiązaniu problemu głównego, a tym samym wkładu do teorii nauk o bezpieczeństwie, stanowi rozdział czwarty: *Modelowanie planowania użycia zasobów osobowych Sił Zbrojnych RP w zakresie realizacji zadań zarządzania kryzysowego*. Rozdział ten oceniam jako najbardziej twórczy, wyraziście eksponujący uzyskane wyniki badań oraz ich związek z przyjętym celem i problemem badawczym recenzowanej dysertacji. Treści rozdziału zawierają bowiem wyniki badań w zakresie możliwości użycia sił zbrojnych w sytuacjach kryzysowych w obecnym modelu, a w efekcie zaproponowano nowy model wykorzystania stanów osobowych SZ RP w zakresie realizacji zadań zarządzania kryzysowego w systemie bezpieczeństwa narodowego. Doktorant następująco rekomenduje zmiany w systemie zarządzania kryzysowego resortu obrony narodowej: *główną rolę proponuje się nadać brygadam OT, w procesie analizy i oceny danych zawartych we wniosku wojewody o wsparcie UPM, dotyczących sytuacji kryzysowej i zasadności użycia SZ RP, uwzględniając potrzebę skrócenia i uproszczenia procesu decyzyjnego w sytuacjach kryzysowych, a w przypadku samodzielnej decyzji dowódcy BOT o aktywowaniu sił i środków z podległych mu batalionów, skierowanych do działań kryzysowych na terenie administrowanego rejonu, pozostać w gotowości do kierowania nimi w pierwszej fazie. Wobec tego proponuje się usytuowanie pierwszego punktu decyzyjnego w BOT w każdym województwie* (s. 336). Autor w podrozdziale 4.4. *Rekomendacje*, przedstawia propozycje i postulaty w zakresie potrzebnych zmian w organizacji zarządzania kryzysowego resortu obrony narodowej, co potwierdza rozwiązanie problemów badawczych i osiągnięcie zakładanych celów badań. Analizując uzyskane wyniki, można mieć wrażenie dużego utożsamiania się Autora z proponowanym rozwiązaniem. Badacz powinien cechować się obiektywizmem i dlatego ostatnie pytanie dotyczy ewentualnych wad i słabości rekomendowanego rozwiązania. Czy istnieją takie, a jeżeli tak, to jakie?

W zakończeniu Autor zawarł refleksję streszczającą zasadniczy dorobek badawczy, jak też odniósł się także do poziomu osiągnięcia zakładanego celu i wskazał dalsze kierunki badań. Dysertację wieńczy bogata bibliografia i wykazy wykresów, tabel i rysunków.

Podsumowując ocenę merytoryczną, stwierdzam, że treść rozprawy odpowiada ogólnie sformułowanemu tytułowi i w całości jest ukierunkowana na rozwiązanie przyjętych problemów badawczych, a podział treści jest konsekwencją przyjętych założeń metodologicznych. Przyjęty układ pracy, struktura podziału treści merytorycznych i kolejność rozdziałów są racjonalnie i spójnie, stąd też uznaję, że recenzowana rozprawa spełnia wymóg pracy doktorskiej i prezentuje problematykę zawartą w jej tytule.

Całość dysertacji opracowano w sposób czytelny i staranny. Przedstawiane treści merytoryczne zostały wzbogacone wieloma wykresami i rysunkami, co sprawia, że materiał badawczy może być interesujący dla czytelnika.

3. Wnioski końcowe

W ocenie recenzenta przedstawiona rozprawa doktorska Pana płk. mgr. inż. Bogdana Jacka Sowy na temat: *Model wykorzystania zasobów osobowych Sił Zbrojnych RP do realizacji zadań zarządzania kryzysowego*, stanowi oryginalne rozwiązanie przyjętego problemu naukowego i spełnia wymogi ustawowe dla naukowych prac kwalifikacyjnych. Przedstawione w formie rozprawy doktorskiej pisemne opracowanie wyników badań świadczy o dużym wysiłku badawczym i stanowi samodzielny dorobek naukowy Autora. Niewątpliwie treść recenzowanej pracy posiada wiele cennych walorów poznawczych i użytkarnych. Doktorant wykazał się bogatą wiedzą merytoryczną z zakresu dyscypliny nauki o bezpieczeństwie i potwierdził umiejętności do samodzielnego i uporządkowanego metodologicznie rozwiązywania złożonych problemów naukowych.

Mając na względzie całość przedstawionej oceny, uznaję, że recenzowana rozprawa spełnia ustawowe wymogi dotyczące opracowania rozprawy doktorskiej określonych w art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. z 2018, poz. 1668, z późn. zm.), stąd też wnoszę o dopuszczenie Pana płk. mgr. inż. Bogdana Jacka Sowę do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

